

טרפליא וארכויא (עזרא ד. ט)

מאת נ. ה. טורטשינר

בעזרא ד, ח וכו' מסופר, כי כתבו רחום בעל טעם ושמשי הסופר וחבריהם מכתב שטנה על יושבי יהודה וירושלים אל ארתששתא מלך פרס, בשם בני עמים שונים היושבים בארץ ישראל. עמים אלו מנויים הם בפסוק ט וכו':

אדין רחום בעל טעם ושמשי ספרא ושאר כנותהון דיניא ואפרסתכיא טרפליא אפרסיא ארכוי (קרי: ארכויא) בבליא שושנכיא דהוא עלמיא: ושאר אמיא די הגלי אסנפר רבא ויקירא והוה המו בקריה די שמרין ושאר עבר נהרה:

ברשימה זו ברורים השמות אפרסיא, בבליא שושנכיא דהוא (כדעת רבים = דהוא, שהוא) עלמיא, כשמות העמים, הפרסים הבבלים ובני שושן שהם העלמים. כשם של העיר אֶרֶץ בבבל הובן הכינוי ארכוי (קרי: ארכויא); ואמנם תמוה הדבר, שתזכר כאן מכל ערי בבל דווקא העיר ארך, שאיננה נזכרת ברשימת ערי מוצאם של השומרונים במלכים ב יז, כד. את המלה אפרסתכיא הבינו אחדים כשם פקידות, ומהם שהשוו מלה זו ליוונית ἑπαρχος, ואחרים לשמות פקידות פרסיים שונים. בכיוון זה ניסו להבין גם „דיניא“ בהוראת דִינָיָא, דיינים, שופטים. אחרים הבינו גם אפרסתכיא במשמעות „פרסים“, ועל כן גם דיניא כשם עם; ואמנם לא הוכרה כל סיבה, למה ייזכרו הפרסיים פעמיים, ובשתי צורות שונות. כל פירוש אפשרי, כשם עם או כשם פקידות, לא נמצא לשם טרפליא, וכנראה בא אפרסתכיא ככינוי לטרפליא אלה.

והנה מזמן הוברר לי, שאין טרפליא כאן אלא מלה ארמית, נגזרת מן טפל בהוספת רי"ש בדיסימליציה, כדוגמת שרְבִיט במקום שְפִיט (שבט) וכדומה. ואין לדעתי „אפרסתכיא טרפליא“ אלא „טפילים“ מתפרסיים (Persici), לא פרסים אמיתיים אלא בני עמים אחרים שנטפלו לפרסים, גרורי הפרסים וטפילים להם, דבקים בהם, נלווים אליהם, כשימוש השורש „טפל“ בארמית ובערבית. והואיל ונזכרים בני העמים האחרים כאן כנטפלים לפרסים, על כן מובן הדבר, שנזכרו מקודם הפרסיים האמיתיים, בני ארץ פרס ממש, בצורה אֶפְרָסִיָא. בכיוון זה נראה לי לראות במלה דיניא (עם ו שלאחריה) לא דיינים, ולא שם עם, אלא טעות סופר במקום ביטוי כעין „דינון“ ז"א דַאנון, שהם כדוגמת דהוא (עלמיא).

ובניגוד לבני בבל ועירם הנטפלים לפרסים אין לראות ב"ארכויי" בני העיר ארך בבבל; אלא כשם שנקראים אלה אפרסתכיא, ובני שושן "שושנכיא", בתוספת כ"ף זו המצויה בשמות תואר פרסיים, ושכנגדה גם ביוונית ורומית Persicus וכדומה, כן נראה להבין "ארכויי" כתואר זה המקביל לצורה כגון Ἀριακός, הפרסי הארי, הפרסי האדון, בן חורין. וכידוע נהגה חלוקה זו שבין Arya (שפירושו באיראנית האדון) ובין עמים אחרים, שנחשבו כעבדים ונקראו An-arya, לא-אריים, משועבדים, באיראנית ובהודית הקדומה, כשם שנהגה חלוקה כזאת בין האזרח והגר הנלווה אליו בכל עם ועם. לפי זה מתקבל פירוש ברור ואחיד לרשימה זו, המדברת על חברי רחום ושמשי, שהם: פרסיים אמיתיים אריים, ופרסיים נטפלים, בבליים ושושנניים — שהם עלמיים, ושאר האומות שהגלה אסנפר הגדול והנכבד והושיב אותם בעיר שומרין ובשאר עבר הנהר.